

13. Якушенкова О. Новыеподходы в теории фронта в рамках новых научных направлений XX в. / О. Якушенкова // Каспийский регион: политика, экономика, культура. – Астрахань, 2012. — № 2. — С. 286–293.
14. Огуй О. Молдавський торговий шлях у XIV-XVII ст.: торгівля, товари та мита / О. Огуй // Історія торгівлі, податків та мита. П'ята міжнародна наукова школа-семінар. 27-28 жовтня 2011 р. Дніпропетровськ. Тези доповідей. – К., 2011. – С. 26 – 28.
15. Крамар С. Самоврядування вірменської громади міста Кам'янця на Поділлі у XVI – XVII ст. / С. Крамар // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – №2(6). – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12ksixxs.pdf>
16. Сіцинський Ю. Оборонні замки Західного Поділля XIV – XVII ст. / Ю. Сіцинський. – Кам'янець-Подільський, 1994. – 96 с. – Режим доступу: http://www.tovtry.km.ua/ua/history/secinski/zamki/text_full.html
17. Історія української культури. У п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII — першої половини XVII століть. – К., 2001. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult2.htm>

Аннотация

Сосредоточено внимание на проблеме фронта как одного из главных факторов формирования Подолья как приграничной территории, рассмотрены составляющие элементы становления нового типа подольского жителя.

Ключевые слова: Подольская земля, пограничье, фронт, поликонфессионность, полиэтничность, эластичное сообщество.

Annotation

Focus on the problem of frontier as one of the main factors of skirts as the border area, considered components of becoming a new type of Podolsk resident.

Keywords: Podolsky land border, frontier, polyconfession, polyethnic, elastic community.

УДК 329.17-054.72(477)

**Марина Жабуровська
(Київ)**

УЧАСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (БАНДЕРІВЦІВ) У ПЕРЕГОВОРАХ ЩОДО КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ ТА СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЕМІГРАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

У статті розкрито проблеми консолідаційних процесів українського національно-визвольного руху, що проходили в середовищі української діаспори протягом 40-х рр. XX ст. та створення Державного центру УНР в екзилі.

Ключові слова: Державний центр Української Народної Республіки, екзил, Закордонні Частини Організації Українських Націоналістів, Координаційний комітет,

Організація Українських Націоналістів (бандерівців), Українська Національна Рада, Українська Національна Республіка, Український Контактний Комітет.

Дослідження діяльності української діаспори є досить актуальним питанням для сучасної історичної науки. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес широких мас українського суспільства до питання становлення єдиного політичного еміграційного центру, що актуалізує важливість у нинішніх умовах вивчення тих аспектів вітчизняної історії, що протягом довгого часу залишались поза увагою науковців. До таких, зокрема, відноситься і діяльність представників Організації Українських Націоналістів (бандерівців) (далі ОУН (б) за кордоном).

Саме на сучасному етапі досить актуальним залишається питання боротьби українців за державну незалежність України. ОУН (б) разом з іншими політичними партіями, що діяли в еміграції проводили активну діяльність, популяризуючи на теренах Європи прагнення українського народу. Тому нашим завданням залишається збереження цілісності нашої держави, адже її незалежність здобувалась зусиллями багатьох поколінь наших предків.

Діяльність представників ОУН (б) в екзилі залишається «білою плямою» на сторінках історії нашої держави. Основними джерелами, що були використані при здійсненні даного дослідження, були документи, що знаходяться у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), до якого у 1996 р. було передано архів Державного центру УНР в екзилі.

Велика кількість документів, що висвітлюють дипломатичну та зовнішньополітичну діяльність уряду УНР подана у збірках документів та матеріалів, що були видані Я. Рудницьким у 1986 р. «В 65-річчя екзильного уряду УНР (1920 – 1985)» [9] та у 1994 році «ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками» [10].

Визнання України незалежною державою, вивчення діяльності політичних партій, що діяли за кордоном, переважно здійснювали вчені української діаспори. Але у зв'язку з політичним протистоянням, що існувало в їхньому середовищі, вони не могли об'єктивно підходити до цієї чи іншої проблеми.

Кость Панківський у своїй праці «Від комітету до державного Центру» [7], надрукованій у 1968 р., надає відомості з питань проведення переговорів

українських закордонних політичних сил щодо концепції реорганізації ДЦ УНР в екзилі.

У праці Степана Мудрика-Мечника, що була видана у Мюнхені в 1984 р. «Початок невідомого: Спогади 1945 – 1954»[6] подана інформація, щодо переговорів, що велися між представниками ЗЧ ОУН та Ісааком Мазепою. Проте дослідженню автора даної праці при аналізі подій притаманний суб'єктивний підхід, з огляду на що дослідження видається занадто заідеалізованим.

Дмитро Андрієвський у своїй статті «Правничо-моральні основи УНРади» [12] описує шляхи консолідації українських політичних сил, що діяли в екзилі, в Українську Національну Раду (далі УНРаду). Надає характеристику УНРади, як органу державної влади, в якому здійснюється представництво основних політично активних груп закордонних українців.

У праці «Українська Національна Рада та Організація Українських Націоналістів» [11], виданій Організацією Українських Націоналістів А. Мельника, можна прослідкувати їхнє бачення ролі ОУН (б) у складі УНРади.

Радянська історіографія у зв'язку з тоталітарним режимом та відсутністю свободи слова, до кінця 80-х рр. ХХ ст. намагалася уникати дослідження даних тем. Діяльності ОУН в екзилі історики взагалі надавали негативний характер. Автори використовували загально прийняті штампи, які «переходили» з книги в книгу з незначними варіаціями, та однобоко висвітлювали це питання. У 60-80-х рр. ХХ ст. взагалі на вивчення національних проблем було накладено табу, оскільки вважалося, що вони є шкідливими та суперечать офіційному курсу партії та держави. Все, що стосувалося ОУН розцінювалось як український націоналізм і кримінальним кодексом передбачало осудження за політичні мотиви.

На початку 90-х рр. ХХ ст. ситуація почала поступову змінюватися. Українські вчені розпочали досліджувати життя та діяльність української діаспори, що впродовж довгих років, живучи поза межами Батьківщини, прагнула досягнення Україною незалежності. Проте у зв'язку з відсутністю джерельної бази та потрібної літератури, їхні роботи не могли повномірно висвітлити ті чи інші процеси.

Першою хвилею «національного ренесансу» стало передрукування творів, що виходили в діаспорі ще в період брежнєвського неототалітаризму. Дослідження проблем національно-визвольного руху в Україні стали актуальними та об'єктивними у вивченні. Українська історіографія розпочала

значно збагачуватися публікаціями з цієї проблеми в зв'язку із розсекреченням архівних документів та матеріалів.

Слід відмітити працю Є. В. Перепічки «Феномен Степана Бандери» [8], в якій автор розглядає спроби ОУН (б) до консолідації з іншими політичними силами заради об'єднання українських самостійницьких сил.

У 1993 р. вийшла в друк книга «Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. Статті та матеріали» [1] за редакцією Л. Винара та Н. Позуняк, в якій розкрито значення Державного Центру УНР, окреслено його основні періоди та напрямки роботи.

Юрій Недужко у своїх працях «Державний центр УНР в екзилі (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.)» [4] та «Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття)» [3] розкриває процес формування українського національно-визвольного руху за кордоном, розглядає причини активізації даної діяльності та основні фактори, що вплинули на цей процес.

Сучасні наукові доробки по проблемах національного руху на теренах Західної Європи, а також наукові публікації про персоналії учасників цього руху розкривають лише окремі аспекти діяльності політичних партій, що діяли на еміграції. Цілісного дослідження по цьому періоду в науковій літературі немає.

Після закінчення Другої світової війни на теренах Західної Європи відновили роботу громадсько-політичні об'єднання, створені емігрантами – активними учасниками державно-політичних і військових подій доби Української національно-демократичної революції 1917 – 1921-х років (насамперед – прихильниками республіканської державності у формі УНР та авторитарної – у вигляді гетьманату). Крім них активно заявили про себе і націоналістичні організації, серед яких була ОУН(б). Але як зазначив український історик і політолог І. Лисяк-Рудницький «неспроможність українських політичних сил консолідуватися на одній державницькій платформі було наслідком політичної незрілості української діаспори» [2, с. 40 – 41].

Міцний партійний апарат на той час мали лише три партії : Організація українських Націоналістів (бандерівців) (75 – 100 осіб перебували на утриманні партії), Організація Українських Націоналістів на чолі з полковником Мельником (далі ОУН(м) (20 – 25 працівників) та Українська

Революційно-Демократична Партія під проводом Івана Багряного (далі УРДП) (5 – 7 працівників) [3, с. 20].

Найбільш потужними в організаційному плані виявилися українські націоналісти. У лютому 1946 р. в Мюнхені було створено Закордонні частини Організації Українських Націоналістів (далі ЗЧ ОУН) на чолі з Степаном Бандерою. До керівних структур Організації також увійшли Ярослав Стецько, Степан Ленковський та Микола Лебідь. В межах ЗЧ ОУН об'єдналися всі структури бандерівців в діаспорі, їх чисельність складала понад 5 тис. осіб.

Спостерігалось активне територіальне поширення діяльності бандерівців. У 1946 р. в США виникла Організація оборони чотирьох свобод України (ООЧСУ) на чолі з Є. Ляховичем, а в Канаді в 1948 – 1949 рр. була сформована пробандерівська Ліга визволення України на чолі з Р. Малащуком [4 с. 19 – 20].

Поширювалася політизація діяльності крайових, громадських та молодіжних організацій, що діяли за кордоном. Більшість з них потрапила під безпосередній вплив партійних структур. Одним з таких було Центральне представництво української еміграції Німеччини (ЦПУЕН), яке потрапило під контроль ЗЧ ОУН. Проте, навіть не зважаючи на цей процес одним із найбільших недоліків політичних сил закордонних українців залишалась їхня розпорошеність, відсутність єдності та міжпартійні сутички [3, с. 116].

Незважаючи на напруженість в українському політичному середовищі, здійснювались спроби знаходження компромісу та проводились переговори щодо спільної діяльності для реалізації ідеї побудови незалежної демократичної Української Держави [3, с. 118].

Вперше думка про створення на еміграції єдиного політичного центру була здійснена ще у 1941-му р., на Конференції української еміграції у Кракові, але «вона не могла вдатися, бо була хибно продумана і хибно проведена» [12, арк. 29]. Наступна розмова за участю А. Ливицького, П. Скоропадського, С. Бандери та А. Мельника, була здійснена у 1944 р. Проте і вона не принесла бажаного результату. В серпні 1945 р. в Бад-Кіссеґен дана розмова була продовжена, але і на ній у зв'язку з відмовою Степана Бандери підписати фінальну декларацію, не було вирішено проблемного питання. Не зважаючи на те, що на цих нарадах не ухвалювалися спільні документи, в середовищі еміграційних сил започаткувалася нова тенденція – до зближення та порозуміння.

Новий етап у переговорах відбувся у 1946 р., до яких долучився В. Кушнір. Як представник Комітету Українців Канади він «відвідував табори українських втікачів у Західній Німеччині, і одночасно був зацікавлений у налагодженні політичного життя в Європі» [9, с. 13] Наслідком переговорів стало створення в Франкфурті-на-Майні Українського контактного комітету, до складу якого ввійшли представники більшості політичних партій, що діяли за кордоном. Назва комітету була змінена на Координаційний, основним завданням якого було вироблення платформи спільної політичної діяльності. Проте робота комітету проходила у досить напруженій атмосфері. Причиною стали розбіжності у справі лідерства та різні погляди на шляхи боротьби за незалежність України. ЗЧ ОУН підтримували у цьому питанні позиції Української Головної Визвольної Ради (далі УГВР), створеної наприкінці війни в Україні, ОУН (м) – позицію Всеукраїнської національної ради, створеної в Києві, середовище Української Народної Республіки (далі УНР) – позицію екзильного уряду УНР [3, с. 23 -24].

У 1947 р. в таборі «Зоммер-казерне» відбулася розмова між представниками ЗЧ ОУН Ярославом Стецьком, Миколою Лебедем та Ісааком Мазепою. На даній зустрічі обговорювалося питання щодо політичної діяльності на території України в період московської і гітлерівської окупації та створення УГВР. Ніякого результату знову досягнуто не було. Представники ЗЧ ОУН в першу чергу звертали увагу на боротьбу, яку проводили представники їхньої Організації на Батьківщині, а І. Мазепа «наголошував на існування УНР в екзилі та критично висловлювався до спільного меморандуму на Мирову Конференцію в Парижі, підписаного М. Лебедем від УГВР та проф. Шульгином від УНР»[6, с. 129]

Очолований М. Самійленком, Координаційний Український Комітет, об'єднав майже усі діючі політичні партії та організації, що схвалили резолюцію, яка ставила перед собою завдання після успішної координації, довести до об'єднання українське політичне життя у спільному керівному осередку [1, с. 76 – 77]

Було прийнято рішення створити Національну Раду на базі реорганізації Державного Центру УНР, що був останнім легітимним спадкоємцем незалежної Української держави 1917 – 1921 рр. Українська Національна Рада (далі УНРада) мала постати як еміграційний передпарламент, до складу якої повинні були увійти представники всіх

українських еміграційних партій, які будуть відстоювати ідею незалежності України.

Досить важливу роль у сприянні питанню реорганізації Державного Центру Української Народної Республіки відіграв Президент УНР Андрій Лівіцький, а також представники таких організацій і партій, як: Український Національно-Державний Союз, Організація Українських Націоналістів під проводом полковника Мельника, Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери, Українського Національно-Демократичного Об'єднання, Української Революційно-Демократичної Партії під проводом Івана Багряного, Союзу Земель Соборної України – Селянської Спільки під проводом Володимира Доленка, представників Української Соціал-Демократичної Партії та Української Партії Соціалістів Революціонерів.

ОУН (б) почала брати участь у Підготовчій Комісії для утворення УНРади 5 квітня 1948 р. Її представниками в Комісії були А. Рябишенко, К. Кононенко, Д-р. Гамалай, Стецько, Прокоп. Делегати ОУН (б) в Підготовчій Комісії, головним чином, виступали за визнання УГВРади як рівнорядного з Державним Центром політичного органу.

Компроміс щодо вимог представників ОУН (б) в Підготовчій Комісії було знайдено завдяки поступкам організації, під впливом назриваючого політичного розходження із УГВР. ОУН (б) проголосила у своєму комунікаті, що «Організація Українських Націоналістів заявляє готовність увійти до Української Національної Ради на еміграції, не зважаючи на те, що дотепер між ОУН і іншими політичними угрупованнями, які входять до УНРади, не дійшло до узгодження питання української визвольної політики. За правильність цієї визвольної політики і її реалізації ОУН буде змагатися на форумі Української Національної Ради.

Організація Українських Націоналістів визначатиме переформований, оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі відповідно до нинішніх вимог українського визволення, єдиний на еміграції Державний Центр УНР зо всіма прерогативами, які повстають від такого визнання».[15, арк.10].

11 червня 1948-го р. ОУН(б) в особі представника А. Рябишенка підписала проект Конституції УНРади, що був поданий до Голови Директорії УНР як вияв волі і думки всіх політичних груп, що входитимуть до УНРади. Ще 5 квітня на першому засіданні представники ОУН(б) К. Кононенко, Д-р. Галамай та А. Рябишенко «проголосили з доручення своєї політичної групи,

що від нині вона виступає під назвою Організація Українських Націоналістів – Революціонерів (ОУН(р)) і під цією назвою дає свій підпис на Конституції УНРади» [15, С. 10].

Із включенням до роботи комісії представників ОУН і ОУН (р) до проекту статуту УНРади були внесені певні зміни. В остаточній редакції його було підписано повноважними представниками всіх політичних партій, які брали участь у роботі комісії 28 травня 1948 р. Після затвердження 10 червня 1948-го р. Президентом УНР А. Ливицьким цей документ маючи повну назву «Тимчасовий Закон про реорганізацію Державного Центру УНР в екзилі» [13] вступив у дію. Конструкція, на основі якої повстала УНРада передбачала склад в чотирьох секторах: соціалістичному, центрально-демократичному, націоналістичному – в кожному, по 12 представників, та монархічному – чотири представника. До соціалістичного сектору належали: Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП), Українська революційно-демократична партія (УРДП). Центрально-демократичний сектор репрезентували Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) та Український національно-демократичний союз (УНДС). Націоналістичний сектор: Організація українських націоналістів (ОУН) та Організація українських націоналістів (революціонерів). Четвертий сектор, монархічний мав би репрезентувати Союз гетьманців-державників (СГД). СГД впродовж всього існування УНРади так і не скористався своїм правом на входження до роботи еміграційного передпарламенту, залишаючись при цьому єдиним претендентом на дані вакантні місця [15, арк. 7].

Згідно з «Тимчасовим Законом про реорганізацію Державного Центру УНР в екзилі» «Органами Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі є: Президент УНР в екзилі і його заступник з титулом Віце-президента, Уряд, і Українська Національна Рада [14, арк. 3].

Комісія Ісаака Мазепи, підготувавши проект регламенту та проект відозви першої сесії УНРади 15 липня 1948 р. закінчила свою роботу.

На першій сесії УНРади її голова Борис Іваницький аналізуючи консолідаційні процеси, зауважив: «Не всі політичні організації увійшли до Національної Ради. Двері для інших відкриті і далі поширення Національної Ради та скріплення її внутрішньої будови нашою солідарністю

й повною довір'я співпрацею – і стає одним з наших спільних обов'язків» [14, арк 8].

Отже, після закінчення Другої світової війни на теренах Західної Європи активізували свою діяльність представники ОУН (б), що проводили досить активну діяльність. Представники Організації, разом із іншими політичними партіями, що діяли за кордоном, прагнули шляхом консолідації боротись за незалежність України.

З 1941 р. на еміграції почала започатковуватися нова тенденція – зближення та консолідації. Але у зв'язку із розбіжностями, що існували у середовищі закордонних українців протягом тривалого часу, представники різних політичних партій не могли досягнути спільного рішення. Після низки проведених переговорів сторони досягли компромісу. Його основою стало створення Української Національної Ради, з функціями передпарламенту, до складу якої мали увійти представники всіх політичних еміграційних партій, які відстоюють ідею незалежності України.

Джерела та література

1. Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: Статті і матеріали/Зредагували Любомир Р., Винар Л. – Філадельфія: Фундація ім. С. Петлюри, 1993. – 494 с.
2. Веденев Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945 – 1980-ті рр. – К.: К.І.С., 2007. – 568 с.
3. Недужко Ю. В. Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х—початок 90-х років ХХ століття). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 618 с.
4. Недужко Ю. В. Державний центр Української Народної Республіки в екзилі (друга половина 40-х – 50-ті рр. ХХ ст.). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – 88 с.
5. Мудрик-Мечник С. Закордонні Частини Організації Українських Націоналістів: Документальне історичне видання. – Львів: Галицька Видавнича Спілка, 1995 – 155 с.
6. Мудрик-Мечник С. Початок невідомого: Спогади 1945 – 1954. – Мюнхен: Українське видавництво, 1984. – 265 с.
7. Панківський К. Від комітету до Державного Центру (1944 – 1948). – Нью-Йорк: «Ключі», 1968. – 284 с.
8. Перепічка Є.В. Феномен Степана Бандери. – Львів: Сполом, 2006. – 736 с.
9. Рудницький Я. В 65-річчя екзильного уряду УНР (1920 – 1985 рр.). – Оттава, 1986. – 25 с.
10. Рудницький Я. ДЦ УНР в екзилі між 1941 – 1991/2 роками. – Оттава, 1994. – 96 с.
11. Українська Національна Рада та Організація Українських Націоналістів. – Б. м.: Видання ОУН «На чужені», 1948. – 23 с.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України) – Ф. 5235 Діяльність УНР в екзилі. – Оп. 1. – Спр. 40. Документи про роботу виконавчого органу УНРади. – 146 арк.

13. ЦДАВО України. – Ф. 5235 Діяльність УНР в екзилі. – Оп. 1. – Спр. 41. Документи про роботу виконавчого органу УНРади. – 146 арк.
14. ЦДАВО України. – Ф. 5235 Діяльність УНР в екзилі. – Оп. 1. – Спр. 43. Документи про роботу виконавчого органу УНРади. – 79 арк.
15. ЦДАВО України. – Ф. 5235 Діяльність УНР в екзилі. – Оп. 1. – Спр. 61. Комунікати і постанови президії УНРади в зв'язку з заявою фракції ОУН до УНРади. – 195 арк.

Аннотація

в статтє раскрыты проблемы консолидационных процессов украинского национально-освободительного движения, проходившие в среде украинской диаспоры в течение 40-х гг. XX в. и создании Государственного центра УНР в изгнании .

Ключевые слова: Государственный центр Украинской Народной Республики, экзиль, Заграничные Части Организации Украинских Националистов, Координационный комитет, Организация Украинских Националистов (бандеровцев), Украинский Национальный Совет , Украинская Национальная Республика , Украинский Контактный Комитет.

Annotation

The article deals with the problem of consolidation processes Ukrainian national liberation movement that took place among the Ukrainian diaspora during the 40 's of the XX century and the establishment of the State Center for UNR in exile .

Keywords: National Center of Ukrainian People's Republic, ekzil, Foreign Parts of Ukrainian Nationalists, the Coordinating Committee, the Organization of Ukrainian Nationalists (Banderas), Ukrayinskaa National Council, the Ukrainian National Republic, Ukrainian Contact Committee .

УДК 94:338.48 - 6:2(477) «19»

**Литвин Ірина
(Київ)**

**РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ (90-І РР. ХХ СТ. -
СЬОГОДЕННЯ)**

В статті розкривається стан та перспективи розвитку такого специфічного виду туризму як – релігійний туризм. Коротко охарактеризовано ресурсну базу, якою володіє Україна для розвитку його паломницької та екскурсійної форми.

Ключові слова: релігійний туризм, паломництво, культурно-історична спадщина.

Початок 90-х років ХХ ст. став для України історичним, оскільки вона здобула можливість вийти на європейський культурний простір зі своїми унікальними історичними та культурними цінностями. Важливу роль в цьому відіграла туристична галузь держави, яка пропагує українські природно-